Jozef Výrost, Ivan Slaměník, Eva Sollárová (Eds.).

Sociální psychologie: teorie, metody, aplikace.

Grada Publishing, 2019. 759 stran.

Psychologie – už ze samotné podstaty člověka jakožto společenské bytosti – nechce-li záměrně opomenout základní antropologické konstanty, nemůže nikdy nebýt sociální. Abstraktně umělá izolace člověka od jeho přirozených sociálních vazeb a přebohatého přediva vztahů může nabídnout jen redukovaný a často deformovaný konstrukt. Pouze komplexní pochopení živých interakcí, zpětnovazebného ovlivňování okolí(m), vlivu (třeba jen domněle anticipované) přítomnosti druhých lidí a mnoha dalších sociálních fenoménů nám může napomoci efektivně porozumět otázkám po důvodech, příčinách a motivaci autenticky lidského chování a prožívání. Tento neopomenutelný sociální rozměr pak psychologii umožňuje překonání uměle utvářených hranic, které by v praktické rovině jistě bránily jejímu energickému rozvoji a dynamickému překrývání s jinými společenskovědními obory.

Vývoj sociální psychologie, jehož počátky je možné vidět již na konci 19. století, a její široké pole působnosti, včetně jejího širokého pole působnosti, způsobil nahromadění značného množství různých teorií a odborných poznatků. Vytčeným cílem zkušených a široké odborné veřejnosti dobře známých editorů, společně s početným autorským týmem předních českých a slovenských odborníků, bylo „*v jedné publikaci přiblížit sociální psychologii jako celek, sestavený ze základních témat podstatných pro porozumění tomu, co sociální psychologie je (s. 18).*“ V šedesáti systematicky a strukturovaně sestavených kapitolách logicky rozdělených do tří relativně samostatných oddílů je představen teoretický background (odd. A), metodologické uchopení (odd. B) a ryze praktická aplikace (odd. C) sociálněpsychologických témat.

Úvodní oddíl (A) věnovaný bohaté historii, základním principům a teoretickým pilířům sociální psychologie navazuje, rozšiřuje a pedagogicky vhodně opakuje informace shromážděné v předchozích učebnicích tohoto oboru z pera editorů z let 1997 a 2008. Autorům se v tomto oddíle podařilo shrnout vývoj této psychologické disciplíny od snahy porozumět základním sociálněpsychologickým tématům (např. socializace, koncept postoje či sociální motivace), přes dějinně podmíněné problémy (např. experimentální výzkumy konformity v období po 2. světové válce) až k současným, nanejvýš aktuálním otázkám (např. interkulturní psychologie). Ačkoli se akcentovaná témata v průběhu více než sta let mnohokrát měnila, získané poznatky nikam nezmizely a staly se cenným pokladem a zdrojem poznání pro další generace sociálních psychologů. Tento oddíl si všímá i morálně sporných momentů (např. experimentálního zkoumání obedience a deindividuace dnes již klasických autorů S. Milgrama, s. 258-259 nebo P. Zimbarda, s. 210), které jsou už v současné době zcela nereplikovatelné.

Prostřední oddíl (B), užitečný především pro pochopení procesu získávání, operacionalizace, vyhodnocování a interpretace dat se zaměřuje na metodologii sociální psychologie. K tradičním metodám sociálněpsychologického výzkumu (např. pozorování, dotazování, sociometrie nebo měření postojů) zde autoři přidávají též další metody, jakými jsou např. diskurzivní analýza, sociální sémiotika či recentní metody sociální neurovědy.

Sympatická je pak i snaha inspirovat čtenáře „*k inovativnímu přístupu (...) a k odvaze metody kombinovat nebo i vytvářet nové*“ (s. 286). Srozumitelnost výkladu i názornost předkládaných příkladů může být užitečná nejen erudovaným a zkušeným odborníkům, ale i studentům humanitních oborů a začínajícím výzkumníkům.

Závěrečný oddíl (C), navazující na vícedílnou *Aplikovanou sociální psychologii* (1998 a 2001) týchž editorů, je věnován praktické aplikaci sociálněpsychologických poznatků, která bezpochyby „*představuje nejbouřlivěji se rozvíjející oblast této psychologické disciplíny*“ (s. 18). Současný papež František říká, že „*pravá moudrost předpokládá setkání s pluralitní realitou*“ (srov. Fratelli tutti, čl. 47). Mechanismus záměrné selekce a častokrát vnuceného výběru informací v současném digitálním světě – reprezentovaném získáváním plochého povědomí o vnějším světě (téměř výhradně) ze sociálních sítí – nám může umožnit vytvořit si mylnou a omezenou výseč ze sociální reality, kterou však není pro mnohé nesnadné zaměnit za celek veškerenstva. Dvacet pět kapitol této závěrečné části nám danou výseč výrazně rozšiřuje a ukazuje na široké spektrum témat a problémů, s kterými se musí současná sociální psychologie adekvátně vyrovnávat. V rámci tohoto oddílu se čtenář této publikace, díky dobrému zření „*znamení doby*“ a výstižné identifikaci skutečně důležitých problémů od jejích editorů, může seznámit s nejaktuálnějšími tématy sociální psychologie dneška. Vzhledem k současné sociodemografické situaci, ustavičnému trendu stárnutí evropské populace a stále intenzivnějšímu střetávání a prolínání kulturních kontextů jsou to především kapitoly věnované sociální psychologii stáří (s. 646-656), osamělosti (s. 624-634), nových náboženských hnutí (s. 546-556) a meziskupinových konfliktů (s. 668-669).

Obzvláště poslední dvě jmenované kapitoly představují, nejen díky svému pružnému přesahu do jiných vědních oborů, jedny z nejzajímavějších, nejprínosnějších a nejaktuálnějších kapitol celé knihy. Právě realistické a vědecké pochopení příčin vzniku meziskupinových a interkulturních problémů a konfliktů může do budoucna redukovat předsudečné vnímání a „*změnou kognitivní reprezentace*“ (s. 673-675) snížit rizika plynoucí z kontaktu s „*odlišností*“, která mohou v extrémních případech skončit až otevřeným násilím. Již tak vysoké kvalitě monografie by jistě přispěla i větší pozornost věnovaná problematice sociálněpsychologických fenoménů spojených s prostředím internetu a alternativní (virtuální) reality, kdy např. problematika „*sociální psychologie digitální komunikace*“ dostala, bohužel, jen omezený prostor necelých 11 stran textu (s. 569-579).

Ačkoli lze každý z oddílů chápat jako samostatné pojednání o konstituujících prvcích tohoto vědního oboru – respektive jeho předmětu, metodologii a jeho využitelnosti v praxi – jedná se o kontinuum, jehož umělé „*roztrhání*“ může velmi znesnadnit nahlédnutí sociální psychologie jakožto smysluplného celku. Tento komplexní pohled tak činí svou epistemologickou vyvážeností toto velmi ambiciózní dílo v našem prostředí zcela unikátním a jedinečným.

Celá kniha, kterou (přestože se jedná o jednosvazkovou publikaci) rozhodně nelze pro svůj značný rozsah (759 s.) nazvat „příručkou“, nese ve všech svých jednotlivých kapitolách jednotnou strukturu, a to aniž by jejich autoři museli zapřít svou osobitost a originální styl psaní. Knihu lze vřele doporučit jak široké odborné psychologické veřejnosti a odborníkům příbuzných vědních oborů, tak všem upřímným zájemcům o aktuální společenskovední témata. Přední osobnost české i československé sociální psychologie pan profesor Jaromír Janoušek, jehož památce je věnována (s. 19) výše podrobně popisovaná rozsáhlá a široce pojatá monografie *Sociální psychologie: teorie, metody, aplikace*, jistě společně s paní dr. Alenou Zel'ovou s velkým potěšením shlíží z eschatologické perspektivy psychologického nebe na velmi zdařilý počín svých spoluautorů.

PhDr. Mgr. Petr Novák, Ph.D.

Psycholog oddělení výkonu trestu Věznice Jiřice, pedagog Katedry psychosociálních věd a etiky Husitské teologické fakulty Univerzity Karlovy a externí spolupracovník Institutu pro kriminologii a sociální prevenci.

E-mail: petr.novak@htf.cuni.cz

Novák, P. (2021). Sociální psychologie: teorie, metody, aplikace [recenze]. *E-psychologie*, 15(1), 103-105. <https://doi.org/10.29364/epsy.398>.